

ČLOVEK IN SPOLNOST (ESEJ)

Esej želi osvetliti človekovo spolnost skozi razlago domnevne naravnosti in potrebe po nadzoru. Želja je sicer prikazati tudi motivacijski izvor spolnosti, kar bo verjetno ostalo zgolj pri želji. Razumeti spolnosti v vsej pestrosti pojavnih oblik, motivov in zapletenosti po mojem skromnem razumevanju v celoti nismo sposobni. Vse so zgolj parcialni poskusi. Človek je zapleteno bitje in skozi spolnost se njegova kompleksnost kaže v vsej veličini.

Kadar beseda nanese na naravno in nenaravno v človekovem vedenju, zlahka zaidemo v paradoks. Vse tisto, kar se pojavlja v naravi bi torej moralo biti naravno in tega je veliko. Pestrega, različnega, nenavadnega. Zato pogosto tisti, ki uporabljajo ta dva termina, v resnici mislijo nekaj ideološko pogojenega, kar smatrajo za »naravno« in nekaj za njih ideološko spornega kot »nenaravnega«. Ni čudno, da je bil uveljavljen izraz za vse »nenaravno« sodomija, ki izhaja iz bibličnega mesta Sodoma, katerega prebivalci (podobno kot mesta Gomora) so bili kronični grešniki. Predvsem so bili sovražni do tujcev in niso kazali nobenega sočutja do revnih, med drugim pa naj bi bili tudi homoseksualni posiljevalci, vendar je ta interpretacija šibka. V resnici naj bi bil greh prebivalcev Sodome nesočutnost, asociacije s spolno neprimernim vedenjem so se nacepile kasneje in v resnici nimajo osnove v Bibliji. Tako še danes izraz sodomit SSKJ povezuje s tistim, ki občuje z živaljo in, redkeje, kot izraz za istospolno usmerjeno osebo ali spolnega perverzneža. Očitno gre za izraz, kjer nekdo krši neko normo, je pa v resnici izraz danes redko v uporabi. Na drugi strani je spolno vedenje živali, in človek je kljub svojemu morebitnemu nestrinjanju s kategorizacijo še vedno ena izmed živali na tem planetu, prav tako zelo pestro in raznoliko in ... vsekakor, naravno. In nič perverzno. Drugače se očitno ne bi pojavljalo.

Nesmiselno bi bilo naštevati vse možnosti, ki so se skozi evolucijo oblikovale in za katere lahko z veliko gotovostjo trdimo, da so spolna vedenja. Delno ta nesmisel tiči v naši evolucionski oddaljenosti od vseh bitij tega planeta in delno v nevarnosti, da zaidemo v absurd. Kritiki takšnega pristopa bi namreč lahko poleteli do stropa, kjer bi se držali za kremplje svoje ideologije in v besu preslišali argumente. Tako ne bom pisal o bitjih, ki za časa svojega življenja povsem naravno spremenijo biološki spol in potrdijo svoj naravni spol, čeprav obstajajo. Ne bom pisal o vseh istospolnih spolnih praksah živalskega sveta, čeprav jih ni malo. Zavestno ne bom, čeprav bi zlahka. Tokrat se želim omejiti zgolj na en vidika spolnosti, ki je pri človeku, pa tudi pri nam najbližjih živalskih sorodnikih, precej kompleksen. Dovolj kompleksen za obseg tega eseja. Temeljno vprašanje je, ali ima spolnost poleg reprodukcijske motivacije v življenju človeka še druge močne motivacijske vidike, ki jih ne smemo zanemariti, kadar želimo razumeti vsaj del našega spolnega vedenja. In vedeti moramo, da svoje spolnosti ne razumemo v celoti. Še manj, ne razumemo je niti delno. Trenutno strgamo zgolj po vrhnjem oplesku razumevanja, kaj človeku pomeni spolnost. Prav tako ni namen tega eseja skozi sodobno optiko preslikati ugotovitve dr. Freuda. Psihodinamsko sem vse preslabo podkovan, da bi si upal pisati v jeziku psihoanalize, zato to področje prepuščam bolj izkušenim in izobraženim. Razmišljam ta trenutek predvsem evolucionsko in delno antropološko-sociološko, saj želim skozi zgodovinski in anekdotični vizir zaobjeti delček te misteriozne sile, ki je bila človeku tako v naslavo kot pogubo skozi tisočletja.

Zapisal sem, da ne bom navajal primerov iz živalskega sveta, ki kažejo na pestrost spolnega vedenja v naravnih okoljih, vendar se temu v celoti ne morem izogniti. Nikakor ne kot dokaz človekove kompleksnosti spolnosti, zgolj kot pojasnilo: nismo edina vrsta na planetu, ki nam spolnost pomeni veliko več kot zgolj navadno reprodukcijsko funkcijo. Šimpanzi poznajo vsaj še dve funkciji spolnosti: sprostitvev zaradi stresa in kot orodje za tvorjenje različnih koalicij, lahko zapišem kar političnih,

čepprav v resnici plemenskih. Ti dve funkciji sta vsekakor zanimivi, saj zelo spominjata na človeško vedenje. Ali je pri vsem skupaj prisoten tudi užitek kot gibalno našega počutja ne vemo zagotovo, če imamo v mislih šimpanze, o tem pa lahko anekdotično sklepamo iz poročanj ljudi, ki prostodušno povedo, da jim je to všeč, da so radi spolno aktivni, ker jim to prinaša užitek in celo ... zdravje. Nekje na poti našega razvoja se je pojavila dogma, da je spolnost nekaj umazanega, sploh takrat, kadar funkcijsko ni namenjena nadaljevanju vrste. Po vsej verjetnosti zaradi želje po nadzoru nad večjimi množicami ljudi. Kavelj je v kontroli.

Spolna aktivnost je ena izmed precej osvobajajočih dejavnosti človeka. Dva človeka (ali več prostovoljnih) se igrata eden z drugim, s svojima telesoma in telesom druge osebe. Zaradi večje razumljivosti bom nadalje pisal o paru, čeprav človekova spolna dejavnost niti slučajno ni vezana zgolj na pare. Seveda tudi ne predpostavljam spolne usmerjenosti tega para. Heteronormativnost in monogamnost nekako ne delujeta človeku lastni entiteti spolnega vedenja, vsekakor pa ne edini. Par se torej v spolni igri predaja užitkom in je v tem precej svoboden, omejitev predstavlja zgolj strinjanje udeleženi oseb in njuna sposobnost razumevanja tega strinjanja. Ničesar ne vemo o spolni ureditvi človeka kot vrste iz nomadskih časov naše zgodovine, precej pa vemo o normah glede spolnosti, ki so uveljavile od časov, ko se je človek ustalil na enem mestu in začel tvoriti večje skupine. Po domače – ko je postal kmetovalec. Religija je bila vsekakor eno izmed lepil večjih skupin, torej prepričanje, da je imaginarna bitja, močnejša od nas samih vodijo ta svet in kaznujejo vsako kršitev pravil. Po vsej verjetnosti si je človek, mogoče manjša skupina ljudi, sama izmislila ta pravila v namen kontrole nad preostankom ljudi. Čustvena komponenta je bil vedno strah. Strah pred naravnimi in nadnaravnimi silami in seveda tudi strah prvobitnih oblastnikov, da bodo ljudje enostavno spoznali, da ne potrebujejo izbrancev med seboj, da lahko živijo precej lepše in bolj svobodno. Ravno spolnost zaradi svojega intenzivnega užitka, sprostitev in tudi občutka zlitosti z drugo osebo je bila od nekdanj precej nevarna pot, pravzaprav revolucionarna pot osvoboditve človeka izpod jarma prvih oblastnikov. Ni čudno, da so dogme, ki jih poznamo še danes, pogosto zapisane tudi skozi spolno optiko – predvsem kaj je dovoljeno in kaj je prepovedano. In napisane so skozi patriarhalna očala. Moškemu je dovoljeno imeti več žena, tudi priležnice. Tako se povečuje verjetnost številčnega nasledstva, ustvarjanje potomcev, ki bodo v prihodnosti branili pridobljeno bogastvo, ozemlje ali že kaj. Še danes spoznamo izrek »sin in naslednik«, kar se seveda nanaša zgolj na biološki moški spol. Oblastnik je moral stremeti k temu, da si čim prej zagotovi sina in naslednika, najbolje več njih (za primere smrti), saj nekdo brez naslednika pravzaprav izumre. Na tem mestu se sama biološka funkcija nadaljevanja vrste začne močno mešati s kulturno pogojeno funkcijo nadaljevanja lastne dedne linije. V populaciji človeka kot živalske vrste ni nobene biološke potrebe po tem, da se preferira en biološki spol, seveda ne! V celotni populaciji naj bi obstajalo ravnotežje in loterija genetike bolj ali manj poskrbi za to. Naš kulturni vzorec pa pravi, naša norma, da je pravi potomec sin, hčerke so zgolj za povrh. Ta kulturni vzorec, ki skuša kontrolirati našo spolnost in eni izmed funkcij spolnosti, reprodukciji, pripisati največji pomen, ima več težav. O njih v naslednjih odstavkih.

Neplodnost. V zgodovini človeštva se je neplodnost običajno pripisovala ženski, v slovenskem jeziku

tudi skozi psovke kot so »jalovka«. Nepoznavanje delovanja genetike in reprodukcije same (poznavanje povezave med združitvijo semena in jajčeca ter koncepcijo zarodka sploh ni tako stara) v kombinaciji z ideologijo z lahkoto postavi pravilo: moški seje seme in ženska ima slabo »zemljo«, vendar s semenom ne more biti nič narobe. Obupani oblastnik je lahko menjal žene kot za stavo, jih celo dal usmrtiti, ker mu niso bile »sposobne« zagotoviti zdravega moškega potomca, lahko je v stiski celo ustanovil novo cerkev, ki mu je dopustila ločitev, da je na koncu oblast prevzel edini potomec, ki pa je bil – ženskega spola. Še tako mogočni kralj je bil vedno v strahu, da ne bo imel naslednika in na tem področju tudi najbolj občutljiv. Zarotniki so mu lahko pobili zarod in tako pobili tudi njegovo možnost ohranitve družinske linije.

Masturbacija. Moški, ki bi razsipal s svojimi semenom seveda ne deluje v korist skupnosti, ki želi imeti veliko delavcev, sužnjev, podložnikov ... Oblast želi imeti mlado silo, vedno dovolj novih človeških virov za izkoriščanje. Po drugi strani pa je masturbacija izhod v svobodo, izhod v užitek, ki ga ideološka ali politična oblast ne more kontrolirati. Kontrola nad posamezniki pa je bistven element ohranjanja oblasti. Ne sme nas čuditi sila, s katero je bil pregon masturbacije upravičen. Kaznovanje, omejevanje in grožnja s posmrtnim pogubljenjem, zgolj zato, ker nekdo z lastno roko sebi nudi užitek. Moška masturbacija kot simbol uničevanja semena in ženska kot simbol osvoboditve? Kdaj je zahodna družba sploh lahko odkrito spregovorila o ženskem samozadovoljevanju? Pozno. Lahko Erico Jong in njen roman Strah pred letenjem (1973) štejemo za tisto umetniško delo, kjer se je prvič odkrito pisalo o ženski seksualnosti? Da. Seveda so bili vsi prejšnji poskusi drugih avtoric dragoceni, vendar veliko bolj simbolični.

Kontracepcija. Pravzaprav vemo relativno malo o tem, koliko znanja o preprečevanju zanositve je človeška vrsta poznala skozi zgodovino. Ta znanja so bila vsaj na našem prostoru rezervirana za modre ženske na koncu vasi, za vaške čarovnice in šamanke, ki so poznale skrivnostne moči rastlin in čajev. Seveda pa je bila sama misel na preprečevanje nosečnosti blasfemična, v nasprotju z »naravno« nalogo človeka, da se plodi v skladu z božjo voljo. Tudi danes je za nekatere razmišljanje o preprečevanju zanositve neznosno, razen če gre za – ponovno – »naravne« metode kot je beleženje ciklusa in seksanje izven plodnih dni. Kondom, ki je še vedno tudi najboljši preprečevalec širjenja spolnih bolezni, ni dovoljen. Zakaj? V odsotnosti bolj logične razlage sprejemam razmišljanje, da je pač fizična ovira izliva semena tista, ki omogoča skoraj popoln nadzor nad lastno plodnostjo. Plodni dnevi so precej nezanesljiva metoda, kjer je sama oploditev še vedno bolj ali manj v božjih rokah.

Poligamnost in poliandrija. Ali je monogamna skupnost res tista skupnost, ki je človeku najbolj lastna, skoraj sem zapisal njemu najbolj naravna? Težko rečemo kaj tehtnega o tej temi, saj nam družbene norme, vkoreninjene skozi stoletja v večini človeških družb, kvarijo pogled. Kaj bi storil človek, rešen spon družbe? Imel več partnerjev, jih neprestano menjal ali celo živel bolj ali manj sam. Pojem zvestobe, ki ga mnogi dojemamo kot bistven del partnerstva, je zgolj konstrukt, ki deluje zgolj v monogamni družbi. Družina kot osnovna celica človeka je toliko naravna kot pleme, skupnost ...

Razdelitev nalog, med drugim tudi vzgoja otrok, je posvečena zgolj družinskim članom zgolj zaradi takšnega družbenega dogovora. Primeri drugačne organiziranosti človeške družbe kažejo na možnost, da za vzgojo skrbi pleme oziroma skupnost. Seveda je takšna organizacija v tem trenutku v veliki manjšini, kar pa težko pripišemo neki »naravnosti«, temveč zgolj kulturnemu vplivu. Celo več, še težje nam gre po grlu poliandrična organizacija skupnosti, kjer ima ženska več moških. Izrazita prevlada moških v zahodni skupnosti se kaže tudi v toleranci do »stranskih« žensk, ki jih moški ima ter v zavračanju takšnega početja žensk. Zakonska nezvestoba se je na strani žensk praviloma kaznovala, tudi zelo drastično in na drugi strani tolerirala, pogosto z razlago o »naravi moškega«, ki si ne more pomagati in se vsake toliko pač spolno znori in da duška izven svoje monogamne zveze. Nobenih fizioloških dokazov o takšni naravi moškega ne poznamo, ne skozi drugačne izraze libida, stopnjo testosterona ali kar tretjega. Enostavno gre za zakoreninjeno stereotipno prepričanje, da je moškemu v odnosu do žensk dopuščeno veliko več kot to velja v obratni smeri. Takšno razmišljanje lahko spremljamo od najbolj nizkih debat za šankom, preko družinskih in prijateljskih pogovorov pa vse do kvazi akademskega nivoja, kjer so nekateri pripravljene celo zagovarjati nekakšno naravno pravico moškega, da lahko nadvlada žensko, običajno po principu moči. Močnejši spol ima vso pravico do zmage, šibkejši spol se mora podrediti. Seveda nam pri takšni šibki argumentaciji tudi v tem primeru pride na misel nadzor, argument moči nad močjo argumenta.

Moč in nadzor sta motiva oblasti, posvetne in cerkvene, ko pridemo do vprašanja spolnosti. Skozi vzvode masovne industrije in oglaševanja posvetni del oblasti sporoča, kateri del populacije je lep in primeren za spolnega partnerja. Kaj ostane grdim? Nadzor omogoča držanje ljudi v neprestanem stanju dovolj ne-lepega, da smo lahko dobri potrošniki vsega tistega, kar nas bo naredilo lepe in tako spolno privlačne. Večina popularne kulture ponuja izpostavljene posameznike, t.i. zvezdnike kot žive simbole spolne privlačnosti, vedno nedosegljive, vendar ikone spolnosti. Posameznik tako lahko ostane zgolj nezadovoljen, vedno znova hlepeč po nedosegljivem idealu. Njegova lastna spolnost pa vkalupljena v jasna pričakovanja družbe: razmnoževanje, kontrolirana spolnost glede primernosti, pogostosti in zahtev. Kar je vse skupaj v nasprotju z resničnim motivacijskim izhodiščem – iskanjem užitka. Človek tako ostaja razpet, želi si užitkov, o njih sanja in domišljjsko razpreda, v resnici pa naj bi živel spolno čimbolj potlačeno življenje v kalupu. Ta frustracija nas preganja že dolgo.

Svobodomiselna ideja, da nezlorabljavača spolnost temelji na pristanku dveh ali več oseb je oblasti nevarna. Uhaja izpod nadzora institucij oblasti in gre svojo pot. Tabuiziranje vsega, kar se povezuje s spolnostjo je v ostrem razkoraku s tem, kako je prikrita spolnost vseprisotna. Pomanjkanje iskrenega pogovora o resničnih potrebah oseb na eni strani in bombardiranje s podobami seksualiziranih odnosov na drugi strani skozi različne medijske vsebine samo kaže na našo razdvojenost. V tej zmedeni dvoličnosti živimo.

Mnogim staršem je tuja misel, da njihovi otroci postajajo spolno aktivna bitja. V iskanju užitka presegajo zakoličene meje družbeno dovoljenega in tvegajo. Starše to plaši in vznemirja, zato se zapirajo v stereotipne zapore lastnih prepričanj in ponotranjenih družbenih norm, ki spodbujajo

razkol. Tako je spolnost eden večjih tabujev, še vedno, v večini zahodnih družb in večini zahodnih družin. Mnogi odrasli sebe težje vidijo kot spolno bitje v trenutku, ko postanejo sami starši, kar je paradoks sam po sebi, saj so ravno otroci produkt istega vedenja. Na plano udari močan sram in spolnost postane prikrita in zakrita dejavnost, predvsem za otrokove oči in ušesa. S tem mnogi starši zamudijo obdobje, ko bi lahko z modro in iskreno spolno vzgojo odgovarjali na najbolj temeljna otrokova vprašanja in dileme. Tako nastanejo miti o štokljah, čebelicah in seveda tudi božji volji. V resnici pa s tem spolno vzgojo prepuščamo drugim, močnim akterjem. Na prvem mestu pornografiji, ki je v svoji grafičnosti dovolj nazorna in dovolj lažna ter vplivu bolj naprednih vrstnikov, ki o tej zadevi »že nekaj vedo«. V resnici ne vedo kaj dosti več o drugih, le koščke informacij so si nabrali na raznih koncih.

Najbolj preprosta ocena glede razumevanja lastne spolnosti mnogih ljudi okoli nas, mladih, odraslih in starejših, je, da so preprosto zmedeni. Zmedeni na različne načine. Zatekanje v pornografijo, kjer na virtualni način skušajo izživeti svoje fantazije – da, to je pot za mnoge. Seksualizirano govorjenje in namigovanje v komunikacijah z osebami, za katere verjamemo, da so nam »na voljo« kot so točajke v lokalih, včasih prodajalke ali očitno samske osebe. Spremljanje osladnih telenovel in zaljubljenost na daljavo v izmišljene like popularne kulture. Vsekakor. Predvsem pa vse oblike varanja, tako fizičnega kot čustvenega, ki je veliko bolj razširjeno kot smo pripravljeni priznati. Človek kot bitje nezvestobe. Ravno razširjenost nezvestobe postavlja koncept zvestobe na preizkušnjo. Kaže na nezmožnost absolutne zvestobe v okolju, kjer je spolnost tabu. Človek se upira dogmi in hkrati ne zmore kontrolirati svojih potreb.

Rešitev je na papirju preprosta. Iskrenost do sebe in drugih ljudi. Priznanje svojih potreb in zanikanje normativnega, ki nima nobene stvarne podlage. Resnično sproščen odnos do lastne spolnosti in tudi spolnosti drugih, ob upoštevanju pristanka dveh ali več oseb je lahko pot do veliko bolj zdrave spolnosti. Za ta korak je potrebna komunikacija, pogovor ... In ravno tega koraka žal mnogi med nami niso zmožni narediti.

Matic Munc